

KULTURMINNEGRUNNLAG

Områdeplan for Storaneset - Indre Arna

Forsideillustrasjoner:

- 1: ^Oversiktsbilde fra Storaeset mot Øyrane Torg (foto: Byantikvaren 2022).
- 2: < Storaeset 12, med eldre steinterrasse i forkant (foto: Byantikvaren 2022).
- 3: > Jernbaneundergang utan kobling mellom Storaeset og Garnesvegen (foto: Byantikvaren 2022).

Forord

Kulturminnegrunnlag for Storaneset, Indre Arna

Kulturminnegrunnlaget er en del av Byantikvarens arbeid med å kartfeste og sikre informasjon og kunnskap om det historiske kulturlandskapet i Bergen kommune. For de fleste offentlige planer og konsekvensutredninger innen Bergen kommunes grenser skal det foreligge et tilsvarende kulturminnegrunnlag med lik disposisjon og innholdsrekkefølge.

Kulturminnegrunnlagene, utarbeidet hos Byantikvaren, benyttes som underlagsmateriale for videre planarbeid, og skal ligge som vedlegg til planene frem til politisk behandling. Byantikvaren benytter kulturminnegrunnlagene som basis for kulturminneplanlegging og saksbehandling knyttet til vern av kulturminner og kulturmiljø.

Kulturminnegrunnlagene ser generelt på hovedstrukturene i et område, og i mindre grad på enkeltobjekt. Grovt sett vil kulturminnegrunnlaget presentere automatisk fredete kulturminner, ferdselsårer, gårdshistorie og gårdsstrukturer. Kulturminnegrunnlaget må ikke oppfattes som en fasit hvor hele områdets historie og enkeltobjekter er gjort rede for, men er ment som en «vær-varsom-plakat» og et utgangspunkt for videre refleksjon omkring mulig og ønskelig utvikling i undersøkelsesområdet.

Kulturminnegrunnlaget for Storaneset er utarbeidet av Byantikvaren ved Torbjørn Melle.

Byantikvaren
September 2022

Innhold

1. Innledning og bakgrunn for undersøkelsen	5
2. Oppsummerende verne vurderinger og sårbarhet	7
3. Kulturmiljøer – hensyn og formelt vern	8
4. Metode	9
5. Arkeologiske kulturminner	10
6. Ferdselsårer	10
7. Bygg og bebyggelsesstruktur	13
8. Krigs- og forsvarsminner	20
9. Kilder	23

1. Innledning og bakgrunn for undersøkelsen

Foreliggende kulturminnegrunnlag er utarbeidet av Byantikvaren. Bakgrunnen er Plan- og bygningsetatens arbeid med områdeplan for Storaneset i Indre Arna.

Formålet med kulturminnegrunnlaget er å oppsummere kulturminner og kulturmiljø på Storaneset. Området har vært befart i forbindelse med arbeidet.

Byantikvaren har tidligere, i forbindelse med andre prosjekter, utarbeidet kulturminnegrunnlag i nærliggende områder. Det henvises til følgende dokumentasjoner for øvrige relevante kulturminnegrunnlag:

Kulturminnegrunnlag for Garnesvegen, Bommane – Garnes stasjon, 2015-4, Planid.: 63560000:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/kulturminnegrunnlag/kulturminnegrunnlag-garnesvegen-indre-arna>

Kulturminnegrunnlag for E16 Arna – Vågsbotn, 2014-2, Planid.: 63120000:

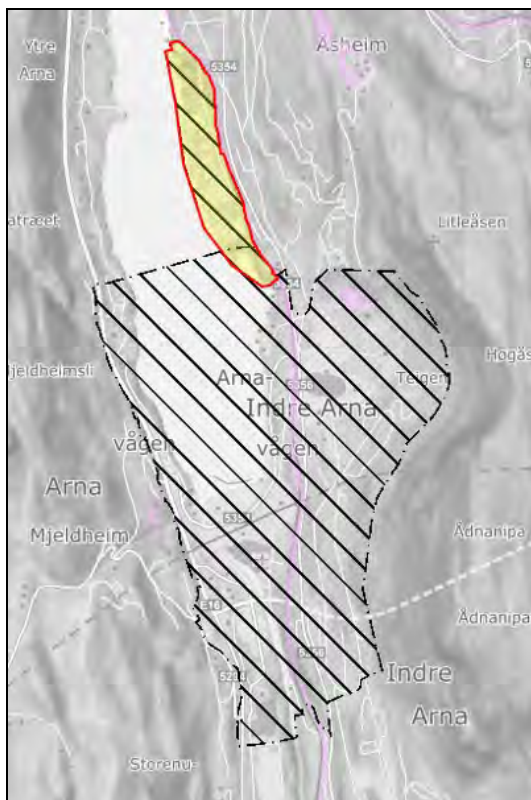
<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/kulturminnegrunnlag/kulturminnegrunnlag-e16-vagsbotn-indre-arna>

Kulturminnegrunnlag for Indre Arna områdereguleringsplan, 2013-9, Planid.: 63130000:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/kulturminnegrunnlag/kulturminnegrunnlag-indre-arna-omradereguleringsplan>

Kulturminnegrunnlag for Gamle Vossebanen, 2006: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/kulturminnegrunnlag/kulturminnegrunnlag-gamle-vossebanen>

Kulturminnegrunnlag for KDP kystsonen, 2003: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/kulturminnegrunnlag/kulturminnegrunnlag-kommunedelplan-for-kystsonen>

Figur 1: Det gule feltet viser avgrensning av kommende områdeplan for Storaneset. Det store skraverte området viser områdeplanen for Indre Arna (planid.: 63130000) (Illustrasjon: Bergen kommune, Etat for plan og geodata 2022).

Figur 2: Flyfoto over Storaneset med planområdet stiplet med rød linje (Foto: Bergen kommune/BLOM 2019).

2. Oppsummerende verne vurderinger og sårbarhet

Byantikvarens kulturminnegrunnlag er ment å belyse og kartlegge kulturmiljøer og verneverdier i en tidlig fase, før tiltak iverksettes. Analyse og føringer i foreliggende kulturminnegrunnlag er dermed utført på et overordnet nivå. Det vil være nødvendig med mer detaljerte analyser når planarbeidet har kommet lenger.

For å gi tydelige råd om hvilke hensyn som tas i kulturmiljøene, og for å få avklart tålegrense i forhold til planlagte tiltak, ber vi om at Byantikvaren involveres i videre byutviklingsprosesser. Videre skal Bergen kommunes kulturminnestrategi og kulturmiljøplan, «Identitet med særpreg», legges til grunn for byutviklingen i Bergen.

«Identitet med særpreg» - Kulturmiljøplan for Bergen: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturmiljoplan-for-bergen/identitet-med-sarpregkulturmiljoplan-for-bergen-2021-2025>

Kulturminnestrategi for Bergen: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/kulturminnestrategien/identitet-med-sarpregkulturminnestrategi-for-bergen#/>

Kulturmiljøkart for Bergen:

<https://www.bergenskart.no/portal/apps/sites/#/bergenskart/apps/7cbe7aafcc204de2b6458e82b21f112d/explore>

Indre Arna har siden midten av 1900-tallet blitt endret fra en jordbruksbygd til et attraktivt boligområde utenfor Bergen sentrum. Storanaset har endret seg fra å være jordbruksområde til å bli et sentralt næringsområde i Indre Arna. Mange historiske spor etter kulturmiljø på Storanaset er fjernet. Ved en videreutvikling av planområdet, vil det være viktig å ta vare på:

Gamle Vossebanen (s.11) er et unikt og autentisk kulturminne. Banen formidler en historie knyttet til samferdsel, ressursutnyttelse og næringsutvikling, bosetningsmønster og samfunnsutvikling. Vossebanetraseen er markert i kommuneplanen med hensynssone for kulturmiljø. Hensynssonen ligger som en 10-meter buffer rundt den historiske jernbanetraseen. I 2016 ble strekningen mellom Midtun og Tunestveit vedtaksfredet. Rette forvaltningsmyndighet er Vestland fylkeskommune.

Postveien/ferdselsårer (s.10) utgjør viktige historiske kvaliteter fra ulike perioder i utviklingen av ferdsel og kommunikasjon. Dette er viktige kulturminner som skal tas hensyn til i den videre utviklingen av området. Postveitraseen er markert i kommuneplanen med hensynssone for kulturmiljø. Hensynssonen ligger som en 10-meter buffer rundt det historiske veifaret.

Seimskaien (s.10) med tilkomstvei utgjør et viktig kulturhistorisk element som forteller om Storanets tilknytning til sjøen og etablering av industri og næringsvirksomhet.

Naust og strandsoner (s.19) er et viktig element, som bør ivaretas. Store deler av den indre delen av Arnavågen har en sjølinje som består av utfylte masser. Det bør søkes å ta vare på naturlige strandsoner med eksisterende naustmiljøer.

Bygg og bebyggelsesstruktur (s.13) på Storanaset består i dag av næringsbygg, lager og tidligere industribygg. Ved en videreutvikling av Storanaset oppfordres det til å ivareta noe av tidsdybden i planområdet. Jamfør punkt 2 i «Identitet med særpreg» - kulturminnestrategi for Bergen.

3. Kulturmiljøer – hensyn og formelt vern

Innenfor kulturmiljøfeltet skilles det mellom *kulturminne*, *kulturmiljø* og *kulturlandskap*. Et kulturminne er spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø og steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. De kan blant annet bestå av hus, industribygg eller fartøyer. Kulturminner kan også være veifar, dammer, forsvarsverk og andre eksisterende menneskeskapte konstruksjoner. Det er likevel ikke alderen som er avgjørende for hva som er kulturminner, men verdien de representerer for vår felles fysiske bygde historie. **Kulturmiljøer** er områder hvor faste kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde eller et industriområde med fabrikker og boliger. **Kulturlandskap** er større områder der kulturminner eller kulturmiljø står i en landskapsmessig sammenheng.

Kulturmiljø er innført som en samlebetegnelse for kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap. Begrepet kulturmiljøforvaltning omhandler derfor forvaltning av både enkeltminner, miljø og landskap.

I dagligtale er det ikke uvanlig at begrepene «fredet», «vernet», «verneverdig» kulturminne brukes om hverandre. Nedenfor gis en kort presisering av begrepenes innhold (se tekstboks). «Verneverdig» er en fellesbetegnelse for det som vurderes som bevaringsverdig, mens «vernet» er fellesbetegnelse for kulturminner som har et formelt vern knyttet til lovbestemmelser. Det være seg vern etter Kulturminnelov eller Plan- og bygningslov.

At et objekt eller bygningsmiljø er «fredet» betyr at de har vern etter kulturminneloven (Lov om kulturminner av 9. juni 1978). Fredning er det sterkeste juridiske virkemidlet for vern i Norge.

Kulturminneloven skiller mellom to typer fredninger; *automatisk fredet* og *vedtaksfredet*. Automatisk fredede kulturminner er fredet uansett om de er påvist eller om de er uopdaget (arkeologi). Forenklet kan en si at alle spor etter menneskelig aktivitet fra før 1537, og stående bygninger eldre enn 1649, er automatisk fredet. Kulturminneloven §4 lister opp av hva som kommer under fredningsbestemmelsene. Vedtaksfredet er bygninger eller anlegg fra tiden etter 1537 for arkeologiske kulturminner, og etter 1649 for bygninger, som krever vedtaksbeslutning av Riksantikvaren. Kulturminneloven forvaltes av miljøverndepartementet med delegering til Riksantikvaren og fylkeskommunene.

I Bergen kommune er Byantikvaren fagetat for kulturminnevern. Byantikvaren har en rådgivende funksjon og har ikke vedtaksmyndighet. Kommunene er tillagt forvaltningen av plan og bygningsloven. Forvaltning og vern etter Plan- og bygningsloven er dermed Byantikvarens primære ansvarsområde. I plan- og bygningsloven er det mulig å verne bygninger og kulturmiljø gjennom flere ulike verktøy. På kommuneplannivå kan det gis retningslinjer og utarbeides hensynsoner for vern. I reguleringsplaner finnes flere virkemidler som er mer juridisk bindende. Byantikvaren har fagansvar for kommunens forvaltning av bygg og anlegg som er verneverdige, men ikke har vern etter kulturminneloven. Byantikvaren er høringspart i plan- og byggesaker.

Bergen kommunes kulturminner forvaltes gjennom tre ulike forvaltningsnivå innenfor kulturminnevernet. Riksantikvaren, Fylkeskommunen og Bergen kommune ved Byantikvaren. Riksantikvaren og Vestland fylkeskommune, seksjon for kulturarv, er kulturminnemyndighet etter kulturminneloven. Fylkeskommunen har direkte ansvar for stående bygninger som er eldre enn 1649 med unntak av kirkene og automatisk fredet bygrunn ([middelaldersk bygrunn](#)). Utenfor fredet bygrunn i Bergen sentrum er det fylkeskommunen sin oppgave å oppfylle undersøkelsesplikten etter kulturminneloven jf. § 9. Fylkeskommunen er regional planmyndighet og høringspart i plansaker med innsigelsesrett på grunnlag av blant annet kulturminner. Les mer om ansvarsfordelingen her:

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/ansvarsforskriften/#section3>

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men *vernet* er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven, og som er tillagt nasjonal verdi. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder (*fornminner* fra før 1537, stående bygninger fra før 1650, samt marine kulturminner som er eldre enn 100 år og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

Riksantikvarens NB!-register: Liste over kulturmiljøer i byer og tettsteder i Norge som har nasjonal interesse.

4. Metode

Formålet med Byantikvarens kulturminnegrunnlaget er å gi Bergen kommune et kunnskapsgrunnlag for å forvalte kulturminner i henhold til nasjonale og kommunale mål og retningslinjer. Kulturminnegrunnlagene er vanligvis knyttet til overordnet planarbeid. Analysen består i å kartlegge bevarte, fysiske kulturminneverdier og bygningsmiljøer som har vært konstituerende for den historiske utviklingen i et bestemt område.

Kulturminnegrunnlaget tar utgangspunkt i hovedtemaene; arkeologiske kulturminner, tidlig historie, ferdselsårer og kommunikasjon, bebyggelsesstruktur, enkeltobjekt og krigsminner.

Ulike antikvariske registre, historiske kart og foto, ortofoto, skråfoto og kommunens saksarkiv, har vært digitalt tilgjengelig under arbeidet. Dette har vært viktige redskaper, og utdrag fra enkelte antikvariske registre er presentert som bearbejdede sammenstillinger i rapporten. I tillegg har relevante skriftlige kilder vært gjennomgått. En oversikt over anvendte kilder er listet opp bakerst i rapporten. Videre er det utført befaringer i planområdet ved systematisk gjennomgang og tilstedeværelse. Dette har gitt et nødvendig og utvidet grunnlag for å forstå planområdets historiske utvikling.

Byantikvarens kulturminnegrunnlag er ikke en uttømmende dokumentasjon av kulturminnebestanden i planområdet på objektnivå. Dette betyr at det innenfor planområdet normalt vil være kulturminner som ikke eksplisitt er behandlet i rapporten. Vern av enkeltobjekter er ment å sikres på et lavere plannivå.

5. Arkeologiske kulturminner

Det er ikke tidligere gjort funn av arkeologiske lokaliteter innenfor planområdet. Det er Vestland fylkeskommune som er rette myndighet til å vurdere behov for eventuelle arkeologiske registreringer i forbindelse med planarbeidet.

6. Ferdselsårer

Historiske veifar

De eldste postveiene ble etablert i 1647, og den Christianske postveien fra Bergen til Oslo gikk om Borgaskaret via Åsheim til Tunes.

I 1750-årene ble flere postveier modernisert. Det var trolig i forbindelse med dette at postveien ble lagt om fra å gå over Åsheim, til å gå rundt Garnes. Denne traseen følger det som i dag er Garnesvegen, og går parallelt med planområdet på Storaneset (se figur 5).

Postveitraseen er markert i kommuneplanen med hensynssone for kulturmiljø. Hensynssonen ligger som en 10-meter buffer rundt det historiske veifaret.

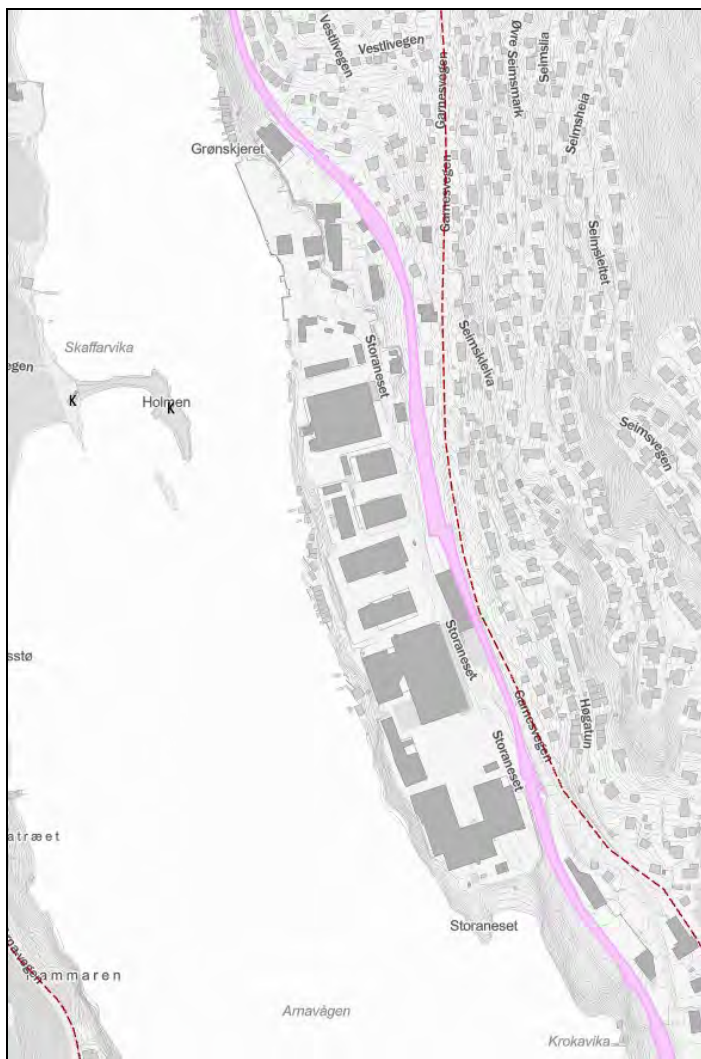
Seimskaien lengst nord på Storaneset er et historisk element knyttet til ferdselsårer. Kaien har vært et avgjørende premiss for utviklingen av industri og næring på Storaneset.

Figur 3: Seimskaien på Storaneset og silo for pussesand, støypesand og singel. Sandsiloen er fra 1957. I dag står kun rester igjen av bygningen. I øvre del av bildet går Garnesvegen, som følger samme trase som postveien fra 1750-årene (Foto: UBB-W-F-017759 / 1961).

Figur 4: Seimskaien på Storaneset fotografert mot Garnes (Foto: Byantikvaren 2022).

Figur 5: Kart over Storaneset med postveien avmerket med brun stiplet linje, og Gamle Vossebanen er avmerket med rosa felt (Kart: Bergen kommune, Byantikvaren 2022).

Gamle Vossebanen

Vossebanen ble åpnet i 1883. Strekningen fra Bergen via Garnes til Voss inngikk som del av Bergensbanen da denne ble åpnet i 1908.

Vossebanen er et unikt og autentisk kulturminne. Banen formidler en historie knyttet til samferdsel, ressursutnyttelse og næringsutvikling, bosetningsmønster og samfunnsutvikling. Samtidig fører banen gjennom et kulturlandskap med stor tidsdybde, med spor etter menneskelig aktivitet helt tilbake til forhistorisk tid. Opplevelsesverdiene knyttet til landskapet og de spor menneskene har avsatt gjennom århundrers aktivitet, gjør Vossebanen til et kulturminne med særdeles stor formidlingspotensiale. Gjennom planområdet blir det kjørt museumsjernbane fra Garnes til Midtun.

Banen og infrastrukturens autentisitet gjør dette til et kulturminne av nasjonal betydning. Vossebanetraseen er markert i kommuneplanen med hensynssone for kulturmiljø. Hensynssonen ligger som en 10-meter buffer rundt den historiske jernbanetraseen.

Strekningen mellom Midtun og Tunestveit ble i 2016 vedtaksfredet, og er registrert i Riksantikvarens kulturminnedatabase med ID229139. Den fredete jernbanelinjen strekker seg parallelt med Storaneset.

Figur 6: Gamle Vossabanen, fotografert mot Garnes (Foto: Byantikvaren 2022).

Figur 7: Undergang ved Gamle Vossabanen, som i dag ikke er tilrettelagt for gjennomgang mellom Storaneset og Garnesvegen. Undergangen er avbildet på historisk foto på figur 8 (Foto: Byantikvaren 2022).

7. Bygg og bebyggelsesstruktur

Gårdsstruktur

Storaneset hører historisk sett til gården Seim. Gården har vært en av de eldste i området. I middelalderen var det Allehelgenskirken i Bergen som eide gården. Gården er registrert som en stor gård i 1647.

Lokaliseringen av gården Seim kan trolig trekkes langt tilbake i tid. Tradisjonelt sett har en bygd nytt på gamle tufter frem til utskiftingene ble iverksatt mot slutten av 1800-tallet.

Det opprinnelige tunet på Seim er markert på skiftekart fra 1887, og var lokalisert like sørøst for Storaneset. Det er ingen bygninger igjen på det opprinnelige stedet. Skiftekartet viser også at det på denne tiden var lite bebyggelse på Storaneset. Området fungerte først og fremst som jordbruksområde, men med et veifar som førte ned til sjøen.

Figur 8: Skiftekart fra 1887. Kartet viser bygningsmassen på matrikelgården Seim (gul sirkel) før fellestunet ble splittet opp. Storaneset er markert med blå sirkel (Illustrasjon: Bergen kommune 2013).

Figur 9 (venstre) og 10 (høyre): Eksempel på tidligere gårdsbebyggelse på Storaneset fra tiden etter utskiftningen. Samtlige bygninger på bildet er i dag fjernet, og området er i dag bygd ut. I bakkant av bildet kan man se jernbaneundergangen som er avbildet på figur 7 markert med gul stippet linje (Foto: venstre: UBB-W-F-017648 / 1961, høyre: Bergen kommune/BLOM 2019).

Figur 11: Den røde bygningen (Kalvatræ) nærmest i bildet, trolig en kårbolig eller en fritidsbolig, er også revet i dag, men det ligger igjen en oppbygd terrasse av stein som huset stod på like sør for Storaneset 12, se figur 12 (Foto: UBB-W-F-157991 / 1965).

Figur 12: Terrasse av stein. Fundamenter for bygning som i dag er revet. Trolig restene etter bygget som kan sees på figur 11. I bakkant står Storaneset 12 (Foto: Byantikvaren 2022).

Det er få synlige rester av den historiske gårdsstrukturen på Storaneset i dag. Området ble i stor grad endret i løpet av andre verdenskrig, og i tiden etter. Gårdsbebyggelsen og jordbruksområdene har blitt erstattet med industri og næringsbygg.

Industri og næring

Figur 13: Storaneset er i dag stort sett nedbygd av større næringsbygg (Foto: Blom/Bergen kommune).

Fra 1950-årene ble det bygd ut industri og næring på Storaneset. Flatene egnet seg godt til større hallbygninger. Bygningene har etter hvert blitt skiftet ut ettersom behov har endret seg. Det er derfor ikke så mange bygninger igjen fra den første utbyggingen på Storaneset, men det finnes enkelte eksempler fra 1960- og 70-årene.

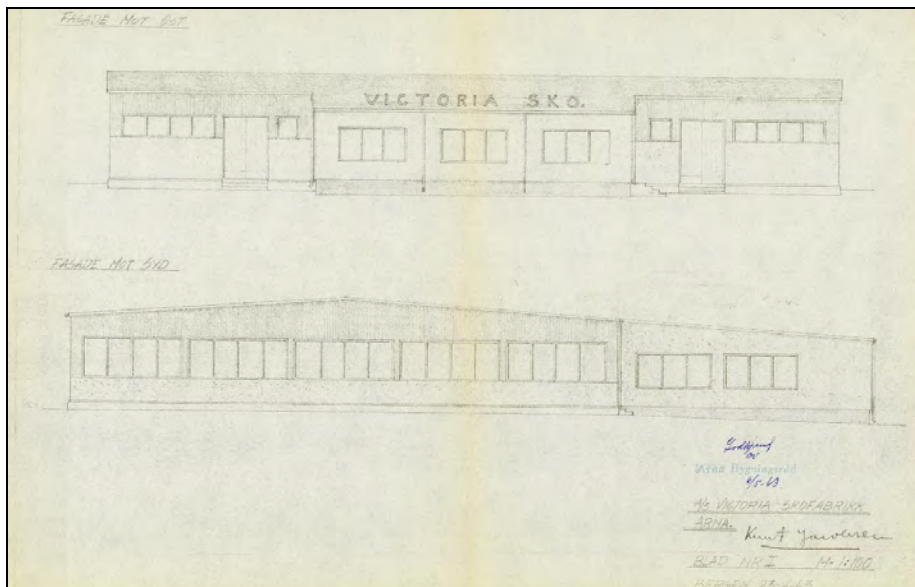
Figur 14: Historisk flyfoto over Storaneset fra 1965. Store deler av området er på dette tidspunktet bygd ut av industri og næringsbygg. Den sørlige delen er fortsatt preget av jordbrukshistorien (Foto: UBB-W-F-152253 / 1965).

Figur 15: Historisk flyfoto over Storaneset fra 1965. Langs Gamle Vossebanen står fortsatt fire lagerbrakker fra den tyske aktiviteten under andre verdenskrig (Foto: UBB-W-F-152255 / 1965)

Figur 16: Storanaset 12, fra 1963. Victoria skofabrikk, senere F. Beyer Papirvarefabrikk A/S (Foto: Byantikvaren 2022).

Figur 17: Tegninger av Storanaset 12, fra 1963. Victoria skofabrikk, senere F. Beyer Papirvarefabrikk A/S (Illustrasjon: Bergen kommune/braArkiv).

Figur 18 (venstre) og 19 (høyre): Storanaset 28. Bygget som kombinert verksted, kontor og lager for A/S Pumpefabrikken, fra 1964. Til venstre sees bygningen med opprinnelig fasade, mens bildet til høyre viser bygget kledd med nye fasadeplater (Foto: Byantikvaren 2022).

Figur 20: Storaneset 31. Lagerbygning fra 1970 (Foto: Byantikvaren 2022).

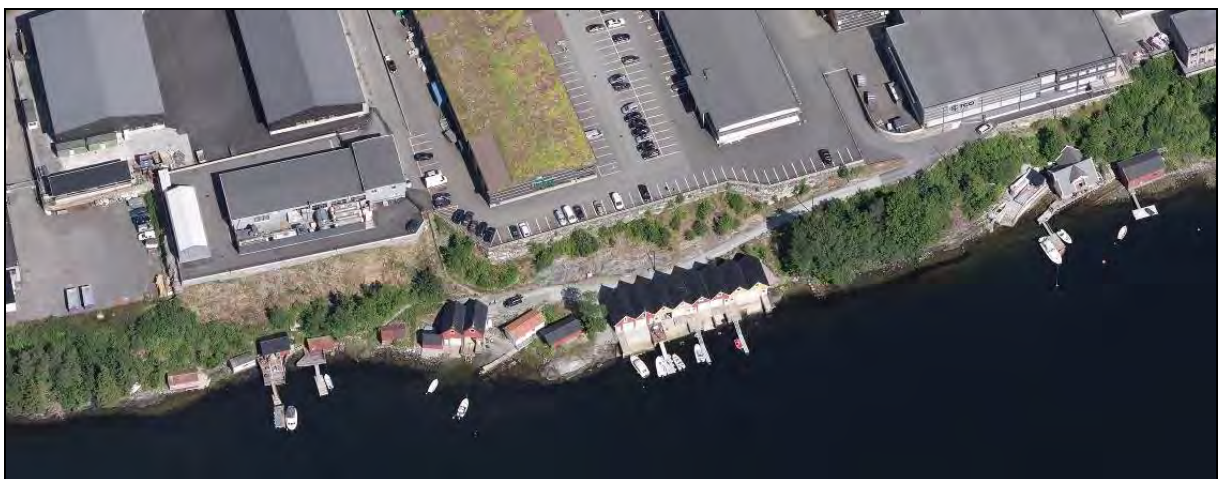
Figur 21: Storaneset 12. Reist som fabrikkbygning i to omganger, 1975 og 1981. F. Beyer papirvarefabrikk A/S (Foto: Byantikvaren 2022).

Naustmiljø og kystlinje

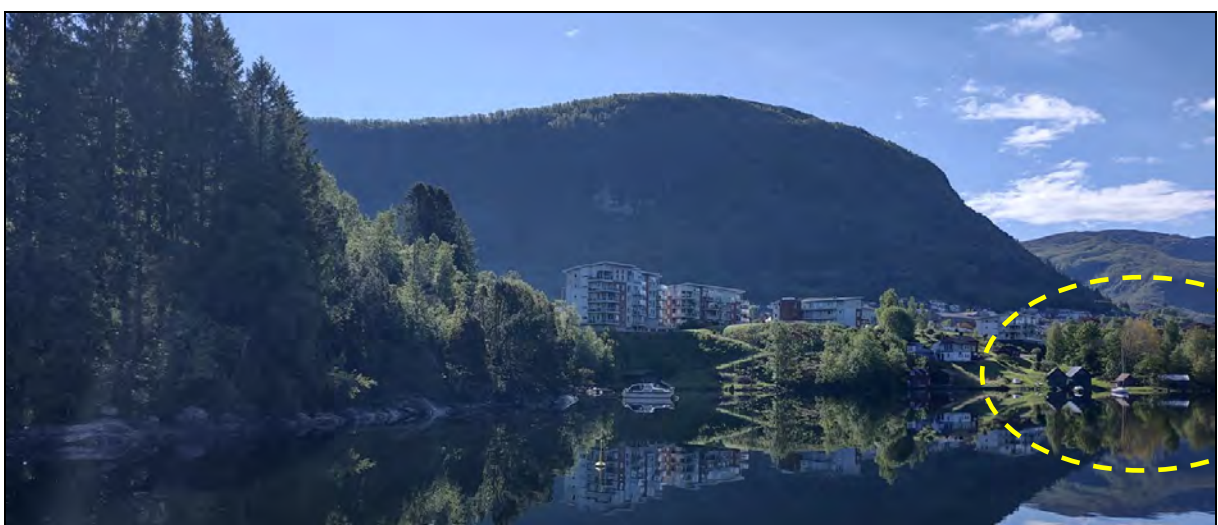
I motsetning til lenger inne i Arnavågen er kystlinjen ved Storaneset tilnærmet intakt. På Storaneset er det, bortsett fra helt sør, bratt ned til sjøen. Dette reduserer tilgjengeligheten til naustene.

Historiske naustmiljøer bestående av naust, sjøboder og båtstøer kan representere kulturmiljøer med høy verneverdi. Spesielt gjelder det hvor man fremdeles kan lese sammenhengen mellom naustmiljøet og kulturlandskapet omkring. På Storaneset finnes det i dag en kombinasjon av eldre og yngre naust. De eldre er tilpasset den opprinnelige strandlinjen, mens ved de nyere naustene/sjøbodene, er strandlinjen tilpasset byggene enten ved mindre utfyllinger eller brygger.

Det eldste naustmiljøet i området ligger like sør for Storaneset, og tilhørte Seim gård. Dette miljøet ligger utenfor områdeplanen for Storaneset, men er viktig å ta med i vurderingen ved planlegging av eventuelle kommunikasjonsårer til områdeplanen for Indre Arna.

Figur 22: Eksempel på naustmiljø på storaneset med eldre naust som er tilpasset opprinnelig strandlinje og nyere naustanlegg der strandlinjen er tilpasset naustene (Foto: Bergen kommune/BLOM 2019).

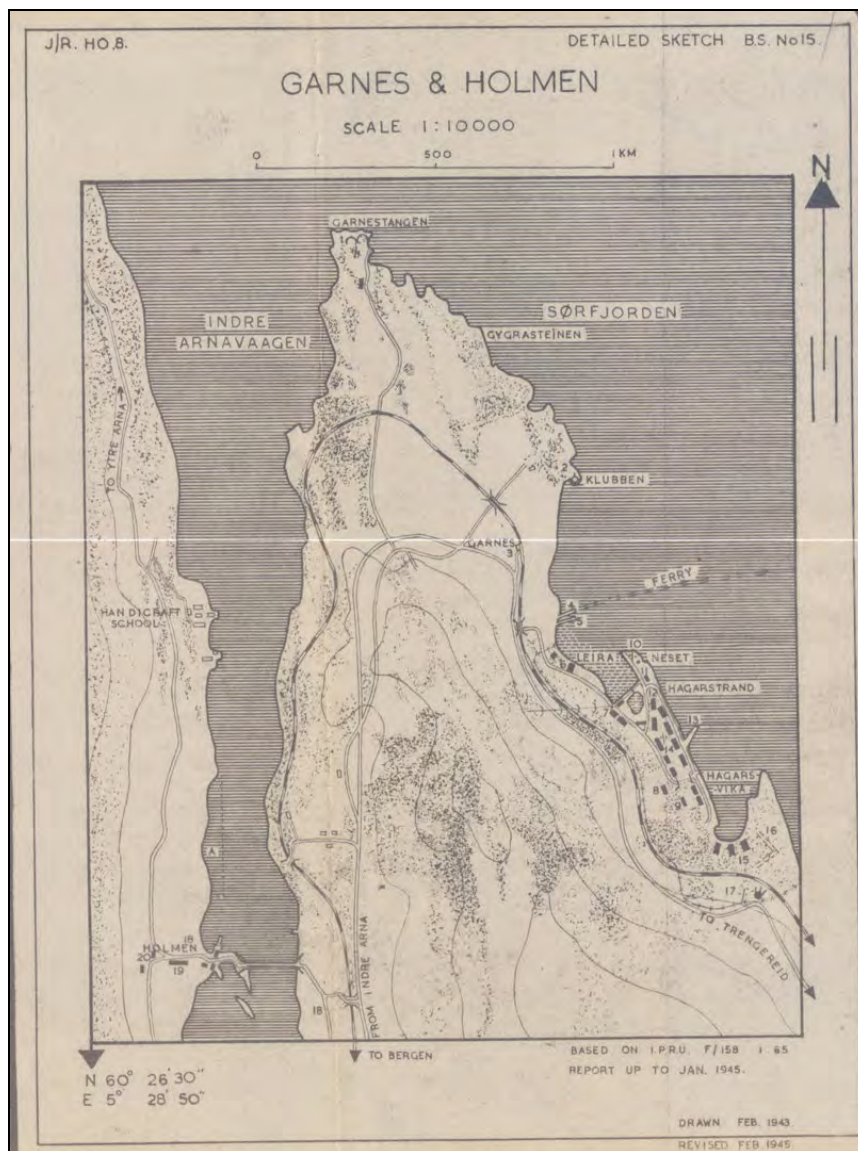

Figur 23: Foto fra Storaneset mot naustmiljøet som tilhørte Seim gård, avmerket med gul stiplet linje (Foto: Byantikvaren 2022).

8. Krigs- og forsvarsminner

Flere steder i Arna er det bevarte krigsminner som forteller om en viktig del av vår nyere historie. Riksantikvaren iverksatte et landsomfattende registreringsprosjekt i 2015 for å øke fokuset på kulturminner fra andre verdenskrigen. Etter dette har interessen for såkalte smertefulle kulturminner økt, som viktige kilder til historisk kunnskap, forståelse og kollektiv hukommelse.

For den tyske okkupasjonsmakten var Indre Arna et strategisk viktig område i okkupasjonsårene. Det ble etablert flere militære anlegg, blant annet på Unneland, Mjeldheim og på Garnes. Storaneset var et viktig område. Her ble det etablert kontor for Organisation Todt (halvmilitær organisasjon som hadde ansvar for utbygging av infrastruktur og militære anlegg), lager for utstyr og tøy, samt en knottefabrikk som ikke rakk å bli satt i drift (Vågane 2012). I 1943 ble det etablert en flytebro over sundet mellom Storaneset og Holmen. På Holmen ble det etablert et sagbruk for å produsere plankedekke til blant annet flyplassen på Herdla. Tømmeret ble fraktet med jernbanen fra Hallingdal, sendt via en renne ut i Arnavaågen, og fløtet over til sagbruket på Holmen (Arna bygdebok 2004:379).

Figur 24: Kart fra 1943/45 som viser veisystemet på Storaneset, og broen over til Holmen. De fleste sporene etter den tyske aktiviteten ble rasket fjernet etter krigen (Kart: Etterretningskart, Bergen kommune/ Statsarkivet).

Figur 25: Etterretningsfoto fra mai 1941. Bildet viser mye tømmer i vågen og i området rundt sagbruket på Holmen. De grønne prikkene indikerer registrerte krigsminner. Etableringen av de tyske anleggene på Storaneset kom senere (Foto: Bergen kommune).

Figur 26: Ortofoto fra 1951 viser at de fleste sporene etter den tyske aktiviteten er fjernet. Kommunen godkjente riving av de siste tyske brakkene i 1978, avmerket med gul stiptet linje på foto (Foto: Bergen kommune).

9. Kilder

Andersen, Randi 1999: Arna bygdebok, band 1, Frå dei eldste tider til 1840. Alma mater forlag AS.

Angell, Svein Ivar 2004: Arna bygdebok, band 2, Bygd nær byen 1840-1972. Vigmostad & Bjørke AS.

Bergen kommune, Byantikvaren 2000: Kulturminnegrunnlag for kommunedelplan Indre Arna P. 9940000.

Bergen kommune, Byantikvaren 2006: Kulturminneutredning for Gamle Vossebanen.

Vågane, Erlend 2012: Dei tyske anlegga i Arna – ei ukjent historie? I: Mål og Miljø, kultur- og lokalhistorisk årsskrift frå Arna mållag og Arna sogelag, 37. årgang, 2012.

Bergen kommune, Byantikvaren 2013: Kulturminnegrunnlag for områdereguleringsplan Indre Arna, P. 63130000.

BERGEN KOMMUNE

